

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΑΪΚΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΥΤΟ Ζωή Σαβίνα

Η ΑΡΧΗ

Ένα ξεκίνημα που κατέληξε σε «κίνημα».

Έχει αγαπηθεί αυτό το μικροσκοπικό ποίημα, το «χαϊκού», περισσότερο από οτιδήποτε. Είναι ένα «κίνημα»; Ναι θα έλεγα... Ένα καταπληκτικό κίνητρο, αυτό που τεκταίνεται σε όλον τον κόσμο. Περιοδικά επί περιοδικών σχετικά με το είδος, ανθολογίες, εφημερίδες, βιβλία, συμπόσια, διαγωνισμοί, συνέδρια, δοκίμια, αναλύσεις, ή νέες «Εταιρείες Χαϊκού» και Μουσεία! Ιδού ο πολιτισμός ενός -ανοίγματος!

Το χαϊκού (俳句) είναι είδος ιαπωνικής παραδοσιακής ποιητικής φόρμας. Μία αφύπνιση στο γεγονός, λακωνικό, διαγράφοντας τη θαμπάδα του οτιδήποτε, αφήνοντας έτσι καθαρό το «κέντρο» του σκεπτικού, της εικόνας, της εποχής. Πρωτοεμφανίστηκε (μετά από παραλλαγές άλλων ειδών, περίπου των ίδιων προδιαγραφών) στην Ιαπωνία τον δέκατο έκτο αιώνα και υιοθετήθηκε στην Ευρώπη στις αρχές του εικοστού αιώνα. Από εκεί πέρασε στον Ατλαντικό και έφτασε να γίνει πολύ δημοφιλές σε όλο το Δυτικό κόσμο. Από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, άρχισε να γίνεται γνωστό το είδος αυτής της ιαπωνικής ποίησης, μαζί με τη ζωγραφική τους κι άλλα θα έλεγα εξαγωγίμα πνευματικά πολιτισμικά «προϊόντα» της όταν η Ιαπωνία άνοιξε τις ακτές της προς τη Δύση. Στην Ελλάδα ίσως αναπτύχθηκε καθυστερημένα και σε περιορισμένη έκταση. Ωστόσο κι ανεξάρτητα από την εξάπλωση η οποία άργησε να φανεί έχουμε τα εξής πεπραγμένα μέσα από έρευνες οι οποίες προέκυψαν όσο προχωρούσε η «ζήτηση», οι λογοτεχνικές αναζητήσεις οι σχετικές με το είδος και προωθούσαν τις ανταλλαγές –να προκύπτουν δε αυτές, από πηγές γραπτών στοιχείων στις αρχές του 20ου αιώνα, μέσα από λογοτεχνικά περιοδικά, αλληλογραφίες, μνήμες λογοτεχνικές και τελικά η «εισαγωγή» τους στη Ελλάδα να προσδιορίζεται ανάμεσα στα 1900 – 1925.

Η πατρίδα του Χαϊκού

Αναζητώντας τις ρίζες του haiku στην Ιαπωνία, θα πρέπει να γυρίσουμε πολλούς αιώνες πίσω στη χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου ή χώρα των χρυσανθέμων, την Ιαπωνία. Καλλιεργήθηκε από ένα λαό προικισμένο με σπάνια αντίληψη του καλού, του λεπτού και του ευγενικού. Αναπτύχθηκε σε ένα περιβάλλον που προδιέθετε την ψυχή στις διανοητικές και καλλιτεχνικές απολαύσεις. Έχω επισκεφτεί την Ιαπωνία και με εντυπωσίασαν, με συγκίνησαν, ακριβώς όλα αυτά τα στοιχεία τους. Να αναφέρουμε συνοπτικά ότι, γύρω στο 1439, οι ποιητές στην Ιαπωνία χρησιμοποιούσαν σχεδόν αποκλειστικά το “τάνκα” 短歌, πεντάστιχη στροφή με 31 συνολικά συλλαβές (5,7,5,7,7) μια πολύ παλιά μορφή ιαπωνικής ποίησης, είναι μεταγενέστερη των αρχαίων γουάκα και προγενέστερη των χαϊκού. Λέγεται ότι: “Σήμερα, τα πιο παλιά και φημισμένα ιαπωνικά τάνκα, συγκεντρώθηκαν στην ολότητά τους από τους λαογράφους και μελετητές, κωδικοποιήθηκαν και βρίσκονται σε μια μεγάλη ανθολογία με τον τίτλο: «Man'yōshū» (万葉集 — *Ten Thousand Leaves (Verse Monkey)*).

Matsuo Bashō : tanka

Spring passes by
again and again in layers
of blossom-kimono
may you see wrinkles
come with old age

Η άνοιξη περνά
και ξαναπερνά σε στρώσεις
ανθισμένων κιμονό,
ίσως οι ρυτίδες
να' ρχονται με τα γηρατειά

Zoe Savina : tanka Greece: *Tanka Sequence Award 2013 “Summer in the Town”*
(*Nagrade za noz tanki — Ljeto u Gradu 2013*)

I know how to tread
along silken roads
like a butterfly;
ice awakens farther on
and water flows

Ξέρω να πατώ
σε μεταξωτούς δρόμους
σαν πεταλούδα
– πιο κει πάγος ξυπνάει
και τρέχει το νερό...

Τον 15ο και 16ο αιώνα ποιητικές τάσεις συντόμευσαν περισσότερο το τάνκα για να καταλήξουν στη μορφή του “χοκού”, ή το “χαϊ-κάϊ” -της αλυσιδωτής ποίησης ρένγκα (renga) ως προφορικό ποίημα, η οποία είναι «ζωντανή» δηλαδή απαγγέλει κάποιος ένα ποίημα -ο άλλος απαντά, ή ένας τρίτος συνεχίζει κλπ, όπως ακριβώς συμβαίνει στην Κρήτη μας (νήσος Κρήτη) με την Κρητική λαϊκή ποίηση, τις –Μαντινάδες. Η Κρητική μαντινάδα είναι ένα συνήθως αυτοσχέδιο, τετράστιχο, άλλοτε απαγγελόμενο κι άλλοτε αδόμενο, ποιητικό είδος δεκαπεντασύλλαβων στίχων και ομοιοκαταληξίας ανωνύμου δημιουργού, με θεματολογία κυμαινόμενη από την ανταλλαγή αστεϊσμών και την εκτόξευση ερωτικών υπαινιγμών έως το μοιρολόγι και την απαγγελία γνωμικών καθώς και μέσο αυθόρμητης λαϊκής έκφρασης του Κρητικού λαού, απαγγελόμενη στο Κρητικό γλωσσικό ιδίωμα και αποδίδοντας αυτοτελές και ολοκληρωμένο νόημα. Η λέξη «μαντινάδα» προέρχεται ετυμολογικώς από την Ιταλική λέξη «mattinata», δηλαδή «τραγούδι του πρωινού» ή «πρωινό τραγούδι» (απ’ την Ιταλική λέξη “il mattino”), το οποίο είχε ανθίσει ως μουσικό και ποιητικό είδος στην Βόρεια Ιταλία κατά τον 15ο Αιώνα, μεταφέρθηκε από τους Βενετούς στην Κρήτη και πέρασε στην δημόδη μουσική και ποιητική παράδοση και συνείδηση του Κρητικού λαού, ο οποίος το υιοθέτησε, μετέγραψε και εξέλιξε σαν δικό του ποιητικό-μουσικό είδος και μετονόμασε, εκ παραφθοράς, σε “μαντινάδα”. Η μαντινάδα ως είδος μουσικής και ποιητικής εκφράσεως των Κρητών

τείνει να φθίνει ιδιαιτέρως στις νέες γενιές και στους αστικούς πληθυσμούς της Μεγαλονήσου σήμερα, περιοριζόμενη να χρησιμοποιείται σε γάμους, βαπτίσεις κι άλλες μαζικές κοινωνικές εκδηλώσεις από συνήθως γηραιότερους, παραδοσιακότερους αγροτικούς πληθυσμούς. Μαντινάδα.

Ένα δείγμα μαντινάδας μας λέει τα εξής:

Αγνή καρδιά του ποιητή
στα σύννεφα πετάει
στην ύλη ασυγκίνητη
χρήμα δεν προσκυνάει.

Πηγή : Μανώλης Μπαμπουνάκης (1932)

Αλλά και στην ελληνική αρχαιότητα παρατηρούνται τέτοια άσματα, του αρχαίου “κώμου”¹ των υπερέθυμων που κατά ομάδες μετά από γλέντι (ευωχία) περιερχόμενοι τους δρόμους τραγουδούσαν «εκωμαόδουν» τα αισθήματά τους κάτω από τα παράθυρα των εκλεκτών τους. Δίστιχο του αλεξανδρινού ποιητή Καλλίμαχου (περ. 305-240 π.Χ. αρχαίος ποιητής, επιγραμματοποιός):

υπνώσαις, Κωνώπιον ως εμέ ποιείς
κοιμάσθαι ψυχροίς τοίσδε παρα προθύροις

Δηλαδή:
Έτσι νάδινε ο Θεός να κοιμάσαι κι εσύ,
Κωνώπιον όπως κι εμένα με κάνεις να ξαγρυπνώ
μπρός στα κρύα μου παράθυρα

Χαριτωμένο! –πλησιάζοντας θα έλεγα το λαϊκό ύφος του Ίσσα (Issa). Μία ρήση η οποία όπως ένα χαϊκού -δέχεται το χιούμορ.

Ζω με ένα όνειρο γλυκό
κι ίσως να ξεδειλιάνει...
Καμιά φορά ξερό κλαδί
στο βράχο πάνω πιάνει...

Συνεχίζω , λέγοντας, ότι τελικά διαμορφώθηκε το “τάνκα” στο λακωνικότατο “χαϊκού”, ένα επιγραμματικό τρίστιχο με 17 συλλαβές (5,7,5). Πολύ μικρό ποίημα που δίνει το περίγραμμα μιας εικόνας ή κάποιο σημαντικό της στοιχείο, δηλώνοντας ταυτοχρόνως και μία εποχή του χρόνου. Σαν να δέχεται η σκέψη πανικόβλητη την «απλότητα», το σπάσιμο του «πολύ» ή ως να βρίσκεται σε κατάσταση α-γλωσσίας ή μιας απελευθέρωσης -τη σκέψη της σκέψης! Άνθισε μετά τα τέλη του 16ου αιώνα και έγινε εξαιρετικά δημοφιλές, με την εμφάνιση τού χαρισματικού Ματσούο Μπασό (松尾芭蕉), ένας ευρυμαθής, καλλιεργημένος, με οξυδέρκεια κι ανανεωτικής ροπής ποιητής, ο οποίος ουσιαστικά το ανανέωσε κι έκτοτε διαδόθηκε σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Λένε πως

1 Ο Κώμος ή Κάμος, κατά την Ελληνική μυθολογία ήταν η προσωποποίηση της Διονυσιακής πομπής. Εμφανίζεται σε μεταγενέστερους χρόνους της αρχαιότητας ως ο θεός του εορτασμού. Ο Φιλόστρατος τον περιγράφει σε μια ζωγραφική, μεθυσμένο και μετά από ένα πλούσιο γεύμα, το κεφάλι του να βουλιάζει στο στήθος του! Το διονυσιακό δρώμενο των Μπαμπούγερων γίνεται και σήμερα στην Ελλάδα. Υπάρχουν γοητευτικές παραστάσεις με το θέμα, σε αρχαία αγγεία!

“πριν απ’ τον Μπασσό, το χαϊκού ήταν απλώς ένα τερπνό τραγουδάκι. Εκείνος το μεταμόρφωσε σε θείο καλλιτέχνημα κι αισθητικό πρότυπο και είναι ο ανυπέβλητος δάσκαλος του μυστικού, να συμπυκνώνει στο ελάχιστο την ηδονή και τη συγκίνηση”! Ο Μπασσό διαμόρφωσε ακόμα μία καινούργια πεζογραφία. Εντρυφήσε στο Βουδισμό Zen και δημιούργησε σχολή χαϊκού. Υπάρχει μία ρήση-διακήρυξη του Μπασσό και θα’θελα να την αναφέρω η οποία κατά τη γνώμη μου δηλώνει μια στάση ζωής. Μας λέει : “Πήγαινε στο πεύκο, αν θέλεις να μάθεις για το πεύκο και στο μπαμπού, αν θέλεις να μάθεις για το μπαμπού. Και κάνοντας έτσι, φρόντισε να ξεχάσεις τον εαυτό σου. Αλλιώς, θα επιβάλλεις την παρουσία σου στο αντικείμενο και δε θα μάθεις τίποτα”. (...) Φυσικά δεν είναι ο μόνος που λατρεύτηκε έως και σήμερα... Ξεχωριστά ονόματα όπως ο Ματσούο Μπασό, Yosa Buson Kobayashi Issa, Masaoka Shiki κ.ά.. Κορυφές, ως πρότυπα Ιαπωνικά ονόματα της ποίησης του χαϊκού.

Ματσούο Μπασό (松尾芭蕉, 1644–1694) :

νεροπλημμύρα-
ακόμα κι ο πίθηκος
αδιάβροχο θέλει

winter downpour-
even the monkey
needs a raincoat

«Γερνάω / κι όμως δεν μ’ αποστρέφονται / -της κερασιάς λουλούδια»

Υπέροχο, παρηγορητικό και φιλοσοφημένο –αλλά με χαλαρή διατύπωση, ελέγχοντας τα όρια, το βάρος του ύφους και των λέξεων του, έστω κι αν το βλέπω με τη Δυτική σκέψη μου... Διατυπωμένος ο χρόνος –η διαδρομή ανθρώπου-φύσης και τα διαχωριστικά τους...

«Το χιόνι / -για να σε βλέπει / σου πέφτει ολόγυρα!»

Ακούστε τη σκέψη του! Αυτό είναι! ...να βρίσκεις με δυο λόγια, την υπεροχή -του συμβαίνοντος! Είναι κραυγαλέα συγκινητικός ο τρόπος που σκέπτεται και το πώς αντιλαμβάνεται γύρω του τα πάντα κι εννοώ την αίσθησή του!

«Ποτέ μην ξεχνάς: / περπατάμε στην κόλαση / κοιτώντας τα λουλούδια»

κι εδώ η φιλοσοφημένη σκέψη του Μπασό -δίχως βαρύγδουπες λέξεις... Άφτασος!

«Φανάρι σε δρόμο παλιό... / μαζεύει τριγύρω / τόσο πολύ νύχτα»

Διατυπωμένη μια ανυπέβλητη σκέψη... Το φως του φαναριού «μαζεύει» ασφαλώς τριγύρω του όλη τη νύχτα! Δηλαδή την αντιστροφή του!

Και λίγος Ίσσα –περισσότερο λαϊκός: Kobayashi Issa:

«σκυμμένη μετρά / τα σημάδια των ψύλλων / καθώς θηλάζει»

«δέκα βρόμικα νύχια / υποδέχονται ντροπαλά / την πρωτοχρονιάτικη σούπα μου...»

Αριστούργημα!

«μπορεί αυτός ο κόσμος / να είναι ένα λάθος, / αλλά οι κερασιές ανθίζουν» Είναι μοναδικός!

Η χάρη, η υπέρβαση, η εικόνα, το χιούμορ ~έρχονται από αυτήν την αλήθεια –κι αγκαλιάζονται! Είναι αυτό το χάρισμα του χαϊκού και της καλής έμπνευσης κι όχι του κατασκευάσματος στο να πετύχει την αρμονική αίσθηση κι εξόρυξη του διαμαντιού που ονομάζεται χαϊκού. Με τη διάδοσή του λοιπόν στην Ευρώπη και εν συνεχεία στην Αμερική, το χαϊκού άρχισε σταδιακά να ελευθερώνεται από την αυστηρή παράδοση ύφους και θεμάτων, χωρίς να σταματήσουν ν’ αναπτύσσονται νέοι κανόνες.

1900 — Ένα σημαντικό Ελληνικό Άνοιγμα : Λευκάδιος Χερν

Την πρώτη εμφάνιση του χαϊκού από Έλληνα, σε αγγλική «μετάφραση» (γιατί δεν γνώριζε την ελληνική γραφή ~μισός Έλληνας & μισός Ιρλανδός), ως πολιτισμικός μεταγραφέας θα έλεγα -είναι αυτή του οικουμενικού συγγραφέα Λευκάδιου Χερν (Lafcadio Hearn / Koizumi Yakumo (小泉八雲) 1850 – 1904). Συγγραφέας, μεταφραστής και εκπαιδευτικός. Ένας σύγχρονος Οδυσσέας ο οποίος γεννήθηκε στην Λευκάδα, από Ελληνίδα μητέρα και Αγγλο-Ιρλανδό πατέρα, ιατρό-ταγματάρχη του Βρετανικού Στρατού. Έζησε στην Ιρλανδία, στη συνέχεια στην Νέα Ορλεάνη (10 χρόνια), μετά πορεύτηκε προς την Ιαπωνία κι εκεί έζησε έως το τέλος τής ζωής του. Παντρεύτηκε ιαπωνίδα, κόρη ενός Σαμουράι –δίδαξε σε πανεπιστήμιο στην πόλη Matsue, εντρύφησε στα έθιμα και στις λαϊκές παραδόσεις τους, διέδωσε περισσότερο από κάθε άλλον ως μεμονωμένο άτομο και εισήγαγε την ευρεία κουλτούρα της Ιαπωνίας προς τη Δύση. Σήμερα θεωρείται Εθνικός συγγραφέας της Ιαπωνίας και είναι γνωστός παγκοσμίως ... Στην γενέτηρά του τη Λευκάδα-Ελλάδα, ετοιμάζεται το Μουσείο «Λευκάδιος Χερν» και ξεκίνησαν οι εκδηλώσεις προς τιμή του. (4-6 Ιουλίου 2014). Μετά το 1890 μετακόμισε στη πόλη Ματσούε, από το Τόκιο, κατά την περίοδο Meiji (明治 *Meiji-Τζιντάι*), η περίοδος αυτή αποτελεί το πρώτο εξάμηνο της Αυτοκρατορίας της Ιαπωνίας κατά την οποία η Ιαπωνική κοινωνία μετακινείται από το να είναι μια απομονωμένη φεουδαρχική κοινωνία στη σύγχρονη μορφή της. Αυτές οι θεμελιώδεις αλλαγές επηρέασαν την κοινωνική δομή, την εσωτερική της πολιτική, την οικονομία, τη στρατιωτική, και τις εξωτερικές σχέσεις.

Έτσι ο Λευκάδιος Χερν -είναι ο Δυτικός άνθρωπος από τους πρώτους που διάβασαν κι εκτίμησαν το χαϊκού. Στο Δοκίμιο του ο Cor van den Heuvel «Lafcadio Hearn and Haiku» αναφέρει ότι ο Χερν ήταν ο πρώτος δυτικός ο οποίος πρόσφερε στον αγγλόφωνο κόσμο (αναφέρθηκα πιο πάνω –καίτοι Έλληνας) μια προσωπική ματιά πέρα απ’ το μεταξύ της Άπω Ανατολής αλλά και το μεταξύ της καρδιάς τους.

Εκδίδεται στην Ιαπωνία το δοκίμιο του «*Japanese Lyrics –haiku*» (Lafcadio Hearn, *Japanese Lyrics –haiku* -1915, English Language –μετά το θάνατό του αφού έφυγε το 1904)-γράφτηκε στην αγγλική γλώσσα, ως μια σημαντική λογοτεχνική μορφή και μετέφρασε αυτό το είδος -χαϊκού, αποκαλούμενος αυτός, θα έλεγα ως ο μέγας διερμηνέας των ιαπωνικών πραγμάτων προς τη Δύση. Η οξύνειά του, η ποιητική φαντασία, του επέτρεψαν να διεισδύσει στην ουσία των πραγμάτων της ιαπωνικής γλώσσας. Ως «προμηθευτής» της ιαπωνικής αισθητικής συλλαμβάνει την λεπτότητα το γήινο ρεαλισμό της ιαπωνικής ποίησης, σύγχρονης και αρχαίας. Οι στίχοι που συλλέγονται σε αυτό διασχίζουν το γνώριμο έδαφος της πνευματικότητας, της αγάπης, μιας λαχτάρας, το κέφι ή το νανουρίσματα, μέσα από τη σαγηνευτική σφαίρα της “Goblin Ποίηση” (έγραψε μικρές τέτοιες ιστορίες οι οποίες ως σενάρια χρησιμοποιήθηκαν αργότερα σε φιλμ στην Αμερική). Ως ποίηση της Ιαπωνίας, την αντιλαμβάνεται λοιπόν καθολική κι απαραίτητη –όπως το οξυγόνο που ανέπνεαν, ως καλλιγράφημα /διακόσμηση στα μάτια και στην ακοή, ακόμα και ως ηθικό καθήκον

ή εσωτερική ανάγκη με πυκνότητα ή ελαφρότητα στο ύφος, δηλαδή θα έλεγα «ως μία κοσμική ολότητα» απλωμένη σε όλους -θεραπεία για εσωτερικές κι εξωτερικές συμβαινουσες : γέννηση, έρωτα, το άχρηστο, την αδικία ή ατυχία τη θλίψη ότι ενοχλεί, ή δυσαρεστεί ή η θλίψη για τον αγαπημένο νεκρό, ή, η κυρία που προτίμησε τον θάνατο στην απώλεια τής τιμής της(!), τον γενναίο που αποφασίζει πριν το «χαρακίρι» ν' αφήσει στην άκρη μερικές γραμμές διακριτικές με αυτόν τον κομψό στίχο ως μια ηθική άσκηση! Σε κάθε πρόβλημα, σκέπτομαι , ανέκλυπτε ένα ποίημα –το χαϊκού ως ένας «απελευθερωτής εξομολόγος»! Κάτι το οποίο ισχύει και σήμερα για όλους μας... Ωστόσο, ακόμη και ο Χερν μερικές φορές προβληματίζονταν από την απλότητα των ιαπωνικών χαϊκού, κυρίως με την αίσθηση ότι δεν θα κατάφερναν να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των δυτικών αναγνωστών και όχι μόνον, αλλά και της δυτικής λογοτεχνικής συντεχνίας. Τα κείμενα του, ταλαντεύονται γι αυτό το θέμα από συγγνώμες, δίνοντας ωστόσο φιλοσοφικούς στοχασμούς για τον «φυσικό» κόσμο με λόγια επαινετικά για το μοναδικό τρόπο όπου το χαϊκού δημιουργεί μια άμεση συνειδητοποίηση της φύσης. Φαίνεται, ο Χερν να δίνει έπαινο με το ένα χέρι και να παίρνει μακριά με το άλλο... Τελικά τοποθέτησε την εκτίμηση του σε μία συναισθηματική άποψη χρησιμοποιώντας τη λέξη «απόλαυση» για να περιγράψει την αντίδραση στο είδος αυτού του ιαπωνικού ποιήματος-χαϊκού, έτσι, έξυπνα τοποθέτησε αντικριστά τον ποιητή με τη φύση. Μπορούμε να πούμε ότι «βγήκε» το είδος προς τη Δύση, από έναν Έλληνα κι απευθείας θα έλεγα, από την πατρίδα του χαϊκού, τη Χώρα των Χρυσανθέμων. Υπάρχουν πηγές οι οποίες αναφέρονται σε εργασία του Χερν σχετική με το Χαϊκού. Επιπλέον δύο διαλέξεις που έδωσε σε πανεπιστήμιο και οι οποίες αφορούν καθαρή μία σύγκριση της ελληνικής επιγραμματικής ποίησης με τα χαϊκού, καθώς επίσης και άλλη μία εντυπωσιακή, στην οποία συγκρίνει την ελληνική ποίηση των ειδυλλίων (βουκολική) με την αντίστοιχη ιαπωνική –πολύ ενδιαφέρον! Επιπλέον υπάρχουν και μελέτες από Ιάπωνες ερευνητές για τη σχέση του Χέρν με το Ιαπωνικό Χαϊκού. Αυτά μέσα στο 1890 – 1904!

Ας δούμε εδώ μερικά από τα μεταφρασμένα χαϊκού του Λευκάδιου Χερν:

Machuo Basho (松尾芭蕉) 1644 – 1694

Furu-dera ya: kané mono iwazu; sakura chiru.	Old temple: bell voiceless; cherry-flowers fall	Αρχαίος Ναός: άλαλη καμπάνα, πέφτουν φύλλα κερασιάς
--	---	---

Οι καμπάνες βρίσκονται σε σιωπή και τότε ...ακόμα, και τα φυλλαράκια της κερασιά ακούγονται να πέφτουν! Ιδού ο Χερν ως παρατηρητής της ευαισθησίας της άκρας λεπτότητας!

Baijak

Sémi no tatsu, ato suzushisa yo! matsu no koë.	when the cicadas cease what coolness! the voice of the pines	Όταν σιγούν τα τζιτζίκια, τι δροσιά! η φωνή των πεύκων
--	--	--

Και αυτό το χαϊκού του του Baijak είναι του ιδίου σκεπτικού με αυτό του Μπασό. Πολύ καλό!

Μόλις τα τζιτζίκια σιγήσουν και η δροσιά “ακούγεται” και το θρόισμα/φωνή του πεύκου! Όλα έχουν τη δική τους παρουσία! Περισσότερο διαφαίνεται η αξία των ποιητών του χαϊκού και ο ρόλος τους, να φέρνουν στην επιφάνεια -αυτό που οι περισσότεροι άνθρωποι δεν “βλέπουν” δεν “ακούν”...

Το πολύ του κόσμου ν' αναδεικνύεται μέσα από το λόγο!

Kitô

Kagéroishi
kumo mata satté
sémi no koë.

Taking the shade,
the clouds have gone
cicadas' voices

Παίρνοντας την σκιά,
έφυγαν τα σύννεφα
-φωνές τζίτζικιών

Τόση διαπεραστική ματιά/σκέψη! Όταν φύγει η συννεφιά τα τζίτζικια «ζωντανεύουν» τις φωνές τους -έρχεται κατεπάνω τους ο ήλιος και η ζέστη, ξαναεπιστρέφει το καλοκαίρι...

Banko

Té no hira wo
hau ashi miyuru
hotaru kana!

The fire-fly;
as it crawls on my palm,
its legs are visible.

Η πυγολαμπίδα,
έρπει στην παλάμη μου,
τα πόδια της είναι ορατά!

Onchô

Akénuréba,
kusa no ha nomi zo
hotaru-kago

When dawn comes,
only grass
in the fire-fly cage

Όταν ξημερώνει,
μόνο χορτάρι στο κλουβί
των πυγολαμπίδων

Kaga no Chiyo. Η Fukuda Chiyo-ni (Kaga no Chiyo) (福田 千代尼; 1703 – 1775), γνωστή Ιαπωνίδα ποιήτρια του 18ου Αιώνα, κόρη ενός σχεδιαστή εικόνων. Ειδικευμένη στην περιγραφή της φύσεως και θεωρείται ευρέως ως μία από τις μεγαλύτερες γυναίκες ποιήτριες του χαϊκού. Άρχισε να γράφει ποίηση χαϊκού στην ηλικία των 7 ετών. Μέχρι την ηλικία των 17, είχε γίνει δημοφιλής σε όλη την Ιαπωνία για την ποίησή της

Chiyo

Kayane te wo
Hitotsu hazushite,
tsuki-mi kana!

Detaching a corner
of the mosquito net,
lo, I behold the moon

Αποσπώντας
μια γωνιά κουνουπιέρας,
να, βλέπω το φεγγάρι

Ιδού και η-Ποίηση των ειδυλλίων ή βουκολική ποίηση, στην οποία αναφέρεται ο Χερν. Θεόκριτος (Συρακούσες 315-260 π.Χ.) ήταν ένας από τους σημαντικότερους ποιητές της Ελληνιστικής εποχής, πρωτοπόρος της ποίησης των ειδυλλίων.
Θεόκριτος: 315-260 π.Χ.

*Γω τραγουδώ τον έρωτα για την Αμαρυλλίδα
κι ο φίλος μου ο Τίτυρος (πα' στο βουνό) τις αίγες μου βοσκάει... (...χιούμορ!)*

Τελικά η εντύπωση προχωρά

πραγματικότητα πλέον στην Ελλάδα εμφανίζεται το χαϊκού (1904) μ' ένα θεωρητικό κείμενο του Σπυρίδωνα Δε Βιάζη στο περιοδικό εκείνης της εποχής «Ιρις Αθηνών». Αρκετά αργότερα και από τις πρώτες αναγνωρισμένες προσπάθειες σύνθεσης χαϊκού στην Ελλάδα καταγράφεται το 1925, με

μία εμφάνιση όταν ο Γ. Σταυρόπουλος δημοσιεύει στο περιοδικό «*Λυκαβηττός*» έξι μικρά ποιήματα με το γενικό τίτλο «Τρίστιχα» συνοδευόμενα από σύντομο σημείωμα γνωριμίας με το νέο ποιητικό είδος.

Σταυρόπουλος, 1925

μαύρο χελιδόνι
σε παλιό πατάρι
φτεροκοπάει

Η δυστοκία συνεχίζεται, αλλά ιδού στον ίδιο χρόνο (1925) εμφανίζεται και ο Νικόλαος Χαγιέρ Μπουφίδης, με το ψευδώνυμο Ίσαντρος Άρης (1899-1950) και θα δημοσιεύσει «5 χái-κái» μαζί με σχετικό σημείωμα πληροφοριακό για το είδος.

Ίσαντρος Άρης, 1925

εκεί, στη δύση,
ω πορφυρένιες
θύμησες της Αττικής

Βλέπουμε ότι ονομάζουν το χαϊκού «χái-κái» γιατί δεν γνωρίζουν προφανώς ή δεν μελέτησαν ότι αυτό το χái-κái ή ρένγκα, είναι είδος ζωντανής ποίησης σαν μία συνεργασία όπου συνδέονται μεταξύ τους. Το είχα ψάξει εντόνως θυμάμαι το 1979 όταν ξεκίνησα κι έφτασα τότε έως τις ΗΠΑ σε φίλους οι οποίοι κάτι ήξεραν...

Βρίσκομαι δίπλα στην θάλασσα της Επιδάουρου σε γεύμα με Ιάπωνες αξιωματούχους (για μία αδελφοποίηση πόλεων) και υπογράφουν τα χαρτιά για ένα άγαλμα του Ασκληπιού, του θεού των αρχαίων Ελλήνων της Ιατρικής, φιλοτεχνημένο από τον διακεκριμένο Έλληνα γλύπτη Ευάγγελο Μουστάκα που θα πήγαινε να στηθεί στην Ιαπωνία. Άξαφνα ένα χαριτωμένο ανεμάκι φυσά σηκώνοντας τα χαρτιά στον αέρα... Γελώντας άρχισαν να τα κυνηγούν κι εγώ κοιτάζοντας λέω: Ω! πεταλούδες / ο άνεμος δεν γνωρίζει / πώς να τα διαβάσει... Αυτομάτως ο διερμηνέας το μεταφράζει στους Ιάπωνες κι ένας παρά ένας με τριγύρισαν λέγοντας μου διάφορα δικά τους χαϊκού ...και δεν καταλάβαινα βεβαίως τίποτα, αλλά είχε ξεκινήσει η «ρένγκα» του χái-κái όπως λέγεται...

Στη συνέχεια εμφανίζεται το 1926 ο Κύπριος ποιητής Παύλος Κριναίος-Μιχαηλίδης (1902- 1986) με 10 τρίστιχα με τον τίτλο «χái-κái», στο περιοδικό «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια» ο οποίος ωστόσο δεν τηρούσε τη μετρική 5,7,5 με αποτέλεσμα να γίνεται ένας μικρός λυρικός ποιητικός βερμπαλισμός (ως προς την απαίτηση των κανόνων του χαϊκού).

Παύλος Κριναίος-Μιχαηλίδης, 1926

χλόη, πεταλούδες, λουλούδια
κελαδισμοί και θρόοι,
κι ερωτικές καρδιές

ολόγιομο φεγγάρι

σαν ασημένιο ένα φλουρί
που στον λαιμό της το φορεί
και καμαρών' η νύχτα.

Σε αυτό το σημείο με την αναφορά μου στον Κύπριο ποιητή, ν'αναφέρω επιπλέον το ότι, σήμερα και η Κύπρος μας έχει μία διείσδυση στο είδος κι εμφανίζεται με αρκετούς ποιητές να γράφουν αυτό το είδος –ενδεικτικά θ' αναφέρω –Μόνα Σαββίδου Θεοδούλου, Ρούλα Ιωαννίδου –Σταύρου, Ελένης Αρτεμίου-Φωτιάδου, Άθως Χατζηματθαίου κ.ά.. με ολοκληρωμένες ποιητικές χαϊκού συλλογές.

Το 1940 ο πιο επιφανής Έλληνας δημιουργός που έγραψε χαϊκού είναι ο Γιώργος Σεφέρης (1928-1937) με τα “Δεκαέξι χαϊκού”, μέσα στο Τετράδιο Γυμνασμάτων και θεωρείται ο εισηγητής των χαϊκού στην Ελλάδα, είτε λόγω του κύρους του είτε λόγω του ότι θεωρείται πως ήταν πιο επιτυχής στην προσπάθειά του, όχι όμως χωρίς κριτική. Γίνεται μία κατάθεση σοβαρή, η οποία αντανάκλα ιδιόρρυθμα μεν –ως ορόσημα δε, τα 16 χαϊ-κάι του (κι αυτός τα ονόμαζε χαϊ-κάι). Σπουδαίος ποιητής, διπλωμάτης και Νομπελίστας - 1963. Δεν ακολουθεί και στα 16 χαϊ-κάι του, την απαιτούμενη μετρική, παρουσιάζουν μικρές αποκλίσεις, αλλά είναι προφανής η λιτότητα και η ποιητική δεινότητα του Γ. Σεφέρη. Τελικά αυτή στάθηκε η καθοριστική κίνηση στην σύγχρονη ιστορία μας ή προφανώς είχε ωριμάσει το συγκεκριμένο είδος.

Γιώργος Σεφέρης, 1940

τώρα σηκώνω
μια νεκρή πεταλούδα
χωρίς φτιασίδι

γυμνή γυναίκα
το ρόδι που έσπασε ήταν
γεμάτο αστέρια

Σε αυτό το σημείο θέλω να σας δώσω ένα χαϊ-κάι (έτσι το αναφέρει) του περίφημου στοχαστή μας Νίκου Καζαντζάκη (1883-1957 -Έλληνας μυθιστοριογράφος, ποιητής και θεατρικός συγγραφέας παγκοσμίως γνωστός). Στη γνωστή περιπλάνηση του Καζαντζάκη με το φίλο του Άγγελο Σικελιανό (1884-1951, ένας από τους μείζονες Έλληνες ποιητές μας), στο Άγιον Όρος προκειμένου ν' απαντήσουν στα μεγάλα υπαρξιακά ερωτήματα (απ' το βιβλίο του «Αναφορά στον Γκρέκο»):
“Σαράντα μέρες περιδιαβάζαμε το Άγιον Όρος κι όταν τελεύοντας πια τον κύκλο ξαναγυρίζαμε, παραμονή Χριστούγεννα, στη Δάφνη να φύγουμε, το πιο απροσδόκητο, το πιο αποφασιστικό θάμα μας περίμενε: μέσα στην καρδιά του χειμώνα σ' ένα φτωχό περιβολάκι, μια μυγδαλιά ανθισμένη!
Άρπαξα το φίλο μου από το μπράτσο, του 'δειξα το ανθισμένο δέντρο.

-Τυραννούσαν την καρδιά μας Άγγελε, είπα, σε όλο μας ετούτο το προσκύνημα, πολλά και πολύπλοκα ρωτήματα και τώρα να η απάντηση!

Ο φίλος μου κάρφωσε το γαλάζιο μάτι του απάνω στην ανθισμένη μυγδαλιά -έκαμε το σταυρό του, σα να προσκυνούσε άγιο θαυματουργό κόνισμα, και κάμποση ώρα έμεινε άλαλος. Κι ύστερα, αργά:
-Ένα τραγούδι, είπε, ανεβαίνει στα χείλια μου -ένα πολύ μικρό τραγούδι, ένα χαϊκάι.

Κοίταξε πάλι τη μυγδαλιά:

-Είπα στη μυγδαλιά:
αδερφή, μίλησέ μου για το Θεό
κι η μυγδαλιά άνθισε

Ο Ν. Καζαντζακης, επιχειρηματολογεί υπέρ του Θεού, το θαύμα μιας ανθισμένης μυγδαλιάς, καταμεσής του χειμώνα, ένας άθεος ποιητής ο οποίος έψαχνε σε όλο του το έργο -το θεό.

Εκτός όλων αυτών, μεταφρασμένα χαϊκού παρουσιάστηκαν στη χώρα μας από τον Άρη Δικταίο (1919 – 1983, Έλληνας ποιητής, δοκιμιογράφος και μεταφραστής) και τη Ρίτα Μπούμη-Παππά (1906 – 1984 –Ελληνίδα ποιήτρια και μεταφράστρια, μέλος της Ακαδημίας Αθηνών). Αυτά προέρχονταν από αγγλικές και άλλες βιβλιογραφίες, τις οποίες θυμάμαι να συμβουλευτήκα το 1979, στην Εθνική Βιβλιοθήκη Αθηνών, όταν άρχισα ν' ασχολούμαι με το είδος.

Η Δεύτερη Περίοδος, 1900 – 1972

Παρά τούτα παραμένει «ισχνή» ως παραγωγή και περιορισμένο το ενδιαφέρον των ποιητών για κάποιους παράγοντες ωστόσο απροσδιόριστους . Και ιδού εμφανίζεται ο Ζήσιμος Λορεντζάτος (1915-2004, συγγραφέας, λογοτέχνης και κριτικός λογοτεχνίας), κάνει την εμφάνισή του με τη συλλογή «Αλφαβητάρι - 1969» μία αυτοτελή συλλογή με χαϊκού και καταξιώνει τουλάχιστον με βεβαιότητα την προτίμησή του σε αυτήν τη φόρμα στην Ελλάδα.

Ζήσιμος Λορεντζάτος, 1969

στον ουρανό σου
μια μπαταριά σε βρήκε
πρασινολαίμη

φίδι του χάρου
βγαίνεις από δερμάτι
και σ' άλλο μπαίνεις

διαμάντι κόβει
τη σιγαλιά την άκρα
το πρώτο αηδόνι

Το 1972 έχουμε μια άλλη καταξιωμένη εμφάνιση αυτήν του ποιητή Δ.Ι.Αντωνίου (1906 – 1994) με τη συλλογή του “Δεκατέσσερα χαϊ-κάι» -εκδόσεις Ερμής”. Αρχίζει να εξελίσσεται το ενδιαφέρον των ποιητών στο νέο «είδος» και να παίρνει/δέχεται αυτό, τη σωστή του γοητεία! Ο Αντωνίου το κατέχει, το έχει μελετήσει και διαφαίνεται από τη μετρική του, το ύφος, την εποχή, άλλωστε βραβεύτηκε με το Α' Κρατικό Βραβείο Ποίησης για την συγκεκριμένη συλλογή του.

Δ.Ι.Αντωνίου, 1972

φυσά ο αγέρας
μα τα σπαρτά δεν γέρνουν
-ζωγραφισμένα...

χορεύουν πιάτα
χρυσά στο κύμα πάνω
-χίλια φεγγάρια

Η Τρίτη Περίοδος

Το 1972 αποδεικνύεται πλέον ιστορικά ότι έχει παγιωθεί τρόπος τινά το χαϊκού ασθμαίνοντας αλλά προχωρώντας στο ποιητικό γίγνεσθαι. Έχουμε μπει σε μία δραστική παραγωγή από το 1972 έως σήμερα, παρά τις αντιρρήσεις προς το είδος, κάποιων λογοτεχνών μεγαλύτερων σε ηλικία αλλά και θεωρητικών, που δυσκολεύονται να πιστέψουν ότι αυτή η μεταφύτευση τέτοιων ποιημάτων-προτύπων, σε άλλες χώρες με διαφορετική ψυχοσύνθεση και πνευματική ιδιαιτερότητα, είναι εγχείρημα αμφιλεγόμενο. Εδώ θυμόμαστε την ανησυχία και τους ενδοιασμούς του Λεκάδιου Χερν... Επέμενα στους λογοτεχνικούς χώρους, στις συζητήσεις ή τα κριτικά σημειώματα -για το αντίθετο, όπως επέμεναν προφανώς και άλλοι πριν από εμένα -τουλάχιστον όσοι ασχολούνταν με το είδος. Αργότερα ήρθε η «ιερή εκδίκηση» μου θα έλεγα ~με την είσοδο του χαϊκού στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα σε σχετικό μάθημα στο βιβλίο της Τρίτης Δημοτικού. Πρόσφατα (2013) παρουσίασα το χαϊκού σε εκδήλωση σε παιδιά της Γ' Τάξης, στο Campiom College -British school in Athens. Μου ζήτησαν να δημιουργήσω χαϊκού για τους Ολυμπιακούς Αγώνες 2013 στο Λονδίνο, και ν' αναλύσω την τεχνική του.

Ζωή Σαβίνα – 2013

Τύμβος του Μαραθώνα

μνήμες στον τύμβο
και τρυφερά χορτάρια
-φωνή καμία.

Tomb of Marathon

memories in the “tomb”
and tender grass
-no voice at all

Πίστευα και πιστεύω πως ο ουσιαστικός “εσωτερικός” άνθρωπος δεν έχει όρια ή πατρίδα και η εξάπλωση, η σύμπνοια, μέσ’ απ’ αυτό το ποίημα αποδεικνύει τη θαυμαστή σύγκλιση των λαών. Από εμπειρία θ’ αναφέρω το εξής: Στο συρτάρι μου (1979) είχα αφημένα κάποια μικροσκοπικά ποιήματα, τα οποία ονόμασα “στίγματα” και τα οποία δεν δέχονταν ούτε μία λέξη λιγότερη ή περισσότερη και ομολογουμένως δεν ήξερα τί να τα κάνω. Διαβάζοντας τα “χαϊ-κάι” του σπουδαίου Έλληνα Νομπελίστα ποιητή Γιώργου Σεφέρη (αναφέρομαι πιο πάνω), ερεύνησα κι έκπληκτη διαπίστωσα πως τα “στίγματα” μου, λειτουργούσαν άψογα ως χαϊκού, στο ύφος και στην μετρική -τους (!), αλλά γραμμένα σε μία αράδα –απροσχεδίαστα ...και δεν ήμουν καν ιαπωνίδα! Αργότερα με αυτά τα χαϊκού και τάνκα, εξέδωσα το πρώτο χαϊκού βιβλίο μου, “Μάγισσες” 1985 (βραβευμένο την ίδια χρονιά από την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών). Ωστόσο πάντα στα βιβλία μου, σε μικρή ενότητα υπήρχε το είδος κι έτυχε να διαβαστούν τα χαϊκού μου από Ιαπωνίδα δοκιμιογράφο αναφέροντας με -μέσα στις 10 καλύτερες χαϊκούίστριες της Δύσης. Στα βιβλία με ποίηση πολλών σύγχρονων Ελλήνων ποιητών συμβαίνει να υπάρχει μικρή ενότητα με χαϊκού . Ένα από αυτά τα «στίγματα»

Ζωή Σαβίνα – 1979

βάλε στο στήθος
ένα τριαντάφυλλο
και, να ο κήπος

Ανέστης Ευαγγέλου (1937 – 1994). Εμφανίστηκε με τα «Χάι - κái» του, το 1978.

τρυφερά χέρια,
δε λησμονούν οι πληγές
τ' απαλό χάδι.

Τάσος Κόρφης (1929 – 1994):

Πανσίλυπα Σονέτα και χαϊκού 1987, εκδίδει και μικρές ανθολογίες χαϊκού

στα λασπόνερα
της στραγγισμένης λίμνης
έντομα βουίζουν

Γιώργης Παυλόπουλος (1924 – 2008) Εμφανίζει το βιβλίο «Τριαντατρία χαϊκού» το 1990.

το ένα σου μάτι
στο ποίημα· και τ' άλλο
να σε δικάζει.

ουρά παγωνιού
σε πισινό μαϊμούς
-τούτος ο κόσμος

Νίκος Β. Λαδάς (1953 αυτοκτονεί το 1979). Παρουσιάζονται τα «Χαι-Κάι» του το 1983:

πέτρινα δέντρα
κι ένα χάλκινο πουλί
σε κάθε κλαδί

Μία τεσσαρακονταετία και περισσότερο συνέβησαν και συμβαίνουν πολλά και άκρως ενδιαφέροντα πράγματα. Περιοδικά, δημοσιεύματα, κείμενα, δοκίμια, συλλογές αποκλειστικά με ποιήματα χαϊκού, εικαστικές παρουσιάσεις -προσωπικά παρουσίασα σε εικαστικά δρώμενα χαϊκού απ' όλον τον κόσμο (2005) αναρτημένα σ' ένα γέρο πλάτανο –καρτέλες με χαϊκού απ' όλον τον κόσμο, αναρτημένες με κορδελίτσες και μικροσκοπικά κουδουνάκια τα οποία με τον μικρό άνεμο έπαιζαν ένα παιχνίδι ομορφιάς. Επίσης προβολές των χαϊκού με ζωγραφική και μουσική ... Ακόμα και μελοποιημένα χαϊκού –αυτά σε δικές μου τουλάχιστον παρουσιάσεις -2007, 2008. Νομίζω ότι ποτέ η ποίηση δεν είχε τόσες ανυπέβλητες παρουσιάσεις, δηλαδή μετατροπές ακόμα και στην αντίληψη του χώρου...

Κανόνες

Έτσι, οι προαναφερθέντες εμφανίστηκαν ως δάσκαλοι και επηρέασαν τον τρόπο γραφής του είδους στη χώρα μας, παράλληλα με τη «σπουδή» θα έλεγα σε εργασίες κλασικές του είδους, διακεκριμένων Ιαπώνων. Ωστόσο, όσοι ακολούθησαν δεν ήταν ποιητές του μεγέθους ενός Σεφέρη, με αποτέλεσμα να επισημαίνεται η μη ενημέρωσή τους, όσων αφορά τη μετρική και το ύφος αυτού του ολιγόστιχου ποιήματος. Γιατί αυτός ο τύπος του ποιήματος με την τέχνη του ποιητικού ακαριαίου, για πολλούς φαίνεται “εύκολος”, ωστόσο σαφώς δεν είναι -και υπάρχουν πολλά τα κρατούμενα. Είναι σαν να βρίσκεσαι επάνω στο κρεβάτι του Προκρούστη! Πρέπει όλα να τα πεις μέσα σ’ αυτές τις ελάχιστες δεκαεπτά συλλαβές (5-7-5, σε τρεις αράδες) σε ύφος φυσιολατρικό ή φυσιοκρατικό χαρακτήρα κι επιπλέον δεδομένου ότι η Ελληνική γλώσσα έχει πολυσύλλαβες λέξεις, η δυσκολία είναι μεγάλη. Επίσης δεν δέχεται ομοιοκαταληξίες κι έχει μία μετρική, η οποία όταν υπάρχει, του προσδίδει μία κρυφή μουσικότητα· όμως δεν δέχεται, ούτε δύστροπες εκφράσεις ή στυφά νοήματα, με πομπώδεις φιλοσοφίες ή τον χείμαρρο της φλυαρίας ή θα λέγαμε το παραγέμισμα, που “όσο νόστιμο κι αν είναι στη γαλοπούλα, τόσο άνοστο είναι στο στίχο” κάπου χαριτολογεί ο Λασκαράτος (Έλληνας ποιητής) ! Όπως και η τακτική η οποία ακολουθείται από κάποιους ποιητές στην Ελλάδα και εκτός. Δηλαδή: και στις τρεις αράδες των λέξεων (πρώτο στίχο, δεύτερο και τρίτο) οφείλουμε να διατηρούμε το νόημα τους, χωρίς περισσευούμενες μικρές λέξεις, συνδέσμους π.χ. ένα «και» «δεν» «που» κλπ –προκειμένου να έχουμε την ποθητή μετρική της σημειολογίας του χαϊκού -εφόσον αυτές ανήκουν στον επόμενο στίχο.

Η γοητεία του ηηγάζει -προέρχεται, από την πυκνότητα του υπαινιγμού, καταργώντας τις προεξοχές, τα περιθώρια, με μόνον τη μουσική των νοημάτων κι όχι κατανάγκη των ήχων! Ο ποιητής του χαϊκού καλείται, μέσα από την αναγνωστική του εμπειρία, να επιλέξει με αυστηρότητα ο ίδιος τους κανόνες που στη συνέχεια θα επιβάλλει στον εαυτό του, μπροστά στην πρόκληση που ονομάζεται χαϊκού. Αυτό μας διδάσκει άλλωστε και ο Μπασό λέγοντας : “ Μάθε τους κανόνες και μετά ξέχασέ τους. Μάθε τους πρώτα, μαθήτευσε σ’ αυτούς και μετά ξεπέρασέ τους - όταν θα έχεις βυθιστεί τόσο βαθιά εντός που θα καταφέρεις να δεις την κρυφή του λάμψη.»

Μικρό, τραγανό, εύστοχο, γρήγορο κι αποτελεσματικό ποίημα. Είναι χαριτωμένο, ενυπάρχει η έκπληξη, το πνεύμα, το χιούμορ, η εικόνα, η μετρική... Χτυπάς κι ανοίγει η πόρτα προς τον κήπο, αδειάζεις το γάλα απ’ την κούπα σου και γεύεσαι ζάχαρη στον πυθμένα -κάτι τέτοιο... Και, το αξιοθαύμαστο είναι ότι απλώνεται το είδος αυτής της ποίησης, σαν μια αναγκαιότητα που προκαλεί τη διάνοια. Συσσώρευση στο κέντρο των εννοιών και όχι η κατάργηση του νοήματος, αλλά η δύναμη της περιεκτικότητας... Αυτό δηλαδή που απαιτείται στην ελεύθερη ποίηση «το άνοιγμα» και συχνά αυτή πλατειάζει ή διαχέεται, στο συγκεκριμένο είδος μπορεί να ειπωθούν όλα, μέσα σ’ αυτόν τον περιορισμό των 5,7,5 συλλαβών...

Τα χαϊκού των Ελλήνων ποιητών όσο κι αν προσεγγίζουν την Ιαπωνική αισθητική, φορές το ίδιο αγγίζουν και τον Ελληνικό λόγο στο πεδίο του ουμανισμού και μιας φιλοσοφίας των ιδεών, ή του συμβολισμού, που κυλάει αιώνες στα κύτταρά τους και δεν γίνεται να παραμεριστεί. Το τεράστιο κεφάλαιο μιας παράδοσης η οποία εκτείνεται από την Αρχαϊκή Περίοδο 750 – 479 π.Χ..

ΗΣΙΟΔΟΣ (7ος αιώνας ή 8ος αιώνας π.Χ.), Αρχαίος Έλληνας ποιητής ο δεύτερος σε σπουδαιότητα αρχαίος ποιητής μετά τον Όμηρο) Απόφθεγμα του :

Η δουλειά δεν είναι ντροπή και ντροπή είναι η τεμπελιά
(*Έργον δ’ ουδέν όνειδος, αεργίη δε τ’ όνειδος*) ...με προτρέπει προς τον Ίσσο!

Από τ' αρχαιότερα επιγράμματα σώζεται και το λεγόμενο 'Κύπελλο του Νέστορα' των αρχαίων Πιθηκουσών είναι μια πήλινη κούπα με το επίγραμμα, η οποία βρέθηκε το 1954 σε ανασκαφές σε αρχαίους ελληνικούς τάφους στο νησί Πιθηκούσαι της αρχαιότητας που είναι το σημερινό νησί Ίσκια στον κόλπο της Νάπολης-Ιταλία (πρώτες ελληνικές αποικίες). Χρονολογείται περίπου στο 750-700 π.Χ. Γράφει (στην αρχαία εκδοχή):

Νέστορος [εἰμί] εὔποτ[ον] ποτήρι[ν].
ὄς δ' ἄν τοῦδε π[ίησι] ποτηρί[ου] αὐτίκα κῆνον
ἴμερ[ος αἶρ]ήσει καλλιστ[εφάν]ου Ἄφροδίτης.

Δηλαδή:

«Εἶμαι το καλόπιτο ποτήρι του Νέστωρα
Ὅποιος, λοιπόν, πει από το ποτήρι αυτό αμέσως θα τον κυριεύσει
Ὁ πόθος της ομορφοστεφανωμένης Ἀφροδίτης»

Τυρταίος ποιητής 7ος αἰώνα π.Χ., και ο Αρχίλοχος 680 - 630 π.Χ. αρχαίος λυρικός ποιητής. Αντανακλούν την λακωνική διατύπωση του χαϊκού στα επιγραμματικά ποιήματά τους, όπως μπορεί να δει κανείς στην παροιμία του Αρχίλοχου :

«Πολλ' οἶδ' ἀλώπηξ, ἐχίνος δέ ἐν, μέγα» (!)
(*Δηλαδή:* η αλεπού ξέρει πολλά και ο σκαντζόχοιρος ένα και καλό)

Το «επίγραμμα» λοιπόν εμφανίζεται χρόνια πριν, και ανέπτυξε το λόγο σύμφωνα με τις ανάγκες /αναζητήσεις την έκφραση της εποχής των διανοούμενων ή των τεχνών του κόσμου (σε τάφους, μνημεία ή έργα τέχνης), εξ άλλου, το επίγραμμα έπαψε να είναι αποκλειστικά επιτάφιο• έγινε και ερωτικό, αφιερωματικό, σατυρικό, επιδεικτικό. Σημειώσετε ότι ένας ο γλύπτης τόλμησε να προχωρήσει προς τα εμπρός -το ένα πόδι του Κούρου μετά από 500 χρόνια ! Ιδού το πολιτισμικό παρελθόν μας ν' αγγίζει περίτρανα διαφοροποιημένο ωστόσο -το ύφος ενός χαϊκού ή μίας τάνκα, θα έλεγα -δίχως ωστόσο μετρικούς κανόνες! Τίποτα δεν γίνεται σκοπίμως αλλά η εσωτερική ανάγκη της έκφρασης «σπρώχνει» προς τα έξω τα έσω δεδομένα, ως «οίστρος» (έμπνευση) όπως λεγόταν στην αρχαιότητα κι έως σήμερα.

Ιδού και μία ρήση του *Ηράκλειτου* (544-484 π.Χ., Ίων φιλόσοφος) έζησε στην Έφεσο, καλείται «Σκοτεινός». Ηράκλειτος :

*Η κρυφή αρμονία είναι καλύτερη από τη φανερή
(ἀρμονίη αφανής φανερῆς κρείττων)*

Αυτοτελές -ένα διαμάντι, δίχως ανάγκη συσχετισμού με οτιδήποτε άλλο, λειτουργεί εδώ σχεδόν -χρηστικά... Άλλωστε το Zen σε σημαντικό βαθμό είναι το υπόβαθρο του χαϊκού.

Αισχύλος, 525 ή 524 π.Χ. : ένας από τους τρεις μεγαλύτερους κλασικούς τραγικούς της αρχαίας ιστορίας, ισχυρίζεται ότι :

“Χρήσιμ' ειδώς ουχ ο πολλά ειδώς σοφός”
(δηλαδή: σοφός είναι εκείνος που ξέρει χρήσιμα, όχι πολλά).

Ἡ ἡ επιγραφή σε βωμό της αρχαίας Αθήνας που ἔδωσε αφορμή στον Απ. Παῦλο να κηρύξει το λόγο του Θεοῦ : «Τω αγνώστῳ Θεῷ» (!)

Ας αναφερθῶ και σε μία ἄλλη μορφή λογοτεχνίας ~το σαν ἐπίγραμμα, ἡ λεγομένη greguería ἡ ὁποία εἶναι μία σύντομη δήλωση, συνήθως μία πρόταση, στην ὁποία ὁ συγγραφέας εκφράζει μία φιλοσοφική, ρεαλιστική, ἢ χιουμοριστική φορές σαρκαστική ἰδέα με ἕναν ἐξυπνο και πρωτότυπο τρόπο. Μία greguería εἶναι περίπου παρόμοια με ἕναν αφορισμὸ ἢ ἕνα αστεῖο μέρος στην κωμωδία. Εἶναι μία ρητορική και υφολογική ρήση που χρησιμοποιεῖται στην λογοτεχνία της Λατινικῆς Αμερικῆς και ὄχι μόνο. Γράφεται και στην Ελλάδα ἀλλά γι αὐτὸ το εἶδος θα μιλήσει σίγουρα ὁ Ἴσπανός ἀντιπρόσωπος....

Ακολουθεῖ ἡ Κλασικὴ Περίοδος 479-323 π.Χ. *Σόλων*, Αθηναῖος δραματικός ποιητής, νομοθέτης και ὁραματιστής, υποστήριξε ὅτι, ἀπόφθευγμα:

«Ὁ αν μη ἴδης, μη λέγε. Ειδῶς σιγά » (δηλαδή: Μη μιλάς γιὰ ὅ,τι δεν ξέρεις. Καὶ ὅταν μάθεις, σιώπα).

Κατόπιν οἱ *Ελληνιστικοὶ χρόνοι* -330-30 π.Χ..

Ἔρχονται οἱ Ρωμαῖκοὶ και οἱ Βυζαντινοὶ χρόνοι –περνάμε και στο Δημοτικὸ μας τραγούδι. Το ἑλληνικὸ Δημοτικὸ μας τραγούδι ὡς λογοτεχνικὸ εἶδος ἀντλεῖ το υλικὸ του ἀπὸ την προφορική λογοτεχνική παράδοση και λέγεται ὅτι ὁ κορυφαῖος Γερμανὸς στοχαστής και συγγραφέας Γκαίτε ἐκτιμοῦσε ἰδιαίτερα το ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι και ἐμπνεύστηκε και ἀπ' αὐτό(!). Ἀπόσπασμα ἀπὸ Δημοτικὸ τραγούδι :

Μην τα πετάς τα λόγια σου σαν τ' ἄχερο στ' ἀλώνι

Πατί τα παίρνει ὁ δαίμονας και ποιος τα συμμαζώνει; (δημοτικὸ λιανοτράγουδο)

Τελικὰ φτάνοντας ἕως την πλούσια Νεότερη ποίηση κι ὅλα δίχως διακοπή παρά τα 400 χρόνια της σκλαβιάς ἀπὸ την Ὀθωμανικὴ Αυτοκρατορία (1453 μ.Χ. ὡς το 1821 μ.Χ.) π.χ. Δημήτριος Βάρδαρης (1757-1823), παιδαγωγός, φιλόλογος, ιστορικός, κ.ά..

Ἔτσι στη σημερινὴ Ελλάδα οἱ ποιητές που ἐμβάθυναν και μελέτησαν την πρακτικὴ του παράγουν πλέον καταγιγιστικά αὐτὸ το εἶδος, δίνοντας ἐξαιρετικά δείγματα χαϊκού με ποιότητα, εὐρος, εὐαισθησία και λυρισμὸ. Νὰ τονίσουμε ὅτι ἐλάχιστοι Ἕλληνες δεν ἀκολουθοῦν την κλασικὴ μετρική –ἐκτός ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι δεν μελέτησαν καλά το εἶδος και αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τον ὁποιοδήποτε ἀσχολεῖται με το εἶδος... Ἀπέκτησε φίλους και θαυμαστὲς στο ἑπάκρο. Δεν ἀποφεύγεται ὡστόσο μία παραγωγή ἀνεξέλεγκτης στιχόρροιας ἀπὸ ἀδόκιμους μαθητές -την εἶδαν σαν μία αἰχμὴ δόρατος, το ὁποῖον θα ἔκανε την ποίησή τους «μία ἀστραπή» ἢ κραυγὴ ἢ μία σπαθιά στο ἀγνώστο;

Το «Ἀπρόσμενο»

Και εἶναι βέβαιο ὅτι, ἀπὸ τον χώρο των γραμμάτων στην Ελλάδα και ἀπὸ τον χώρο της Ἰαπωνίας, κανεὶς δεν φαντάστηκε, πῶς τούτο το ἰαπωνικὸ ἐπίγραμμα -σαν ἕνα ἀπέραντο δέντρο, με τις ρίζες του βαθιά στη γῆ της Ἄπω Ανατολῆς και τα κλαριά του ἀπλωμένα σε ἐναγκαλισμὸ της οἰκουμένης, θα ἀποδειχνόταν ἔτσι, ὡς ἡ μοναδικὴ ποιητικὴ φόρμα ἡ ὁποία ξεπέρασε τις καταβολές των λαών.

Το φύλλωμά του θροΐζει στ'αυτιά του σύμπαντος, διαπερνώντας με τα πλουμιστά κλαριά του τις καρδιές ετερόκλητων ανθρώπων : των λογοτεχνών ή των επιστημόνων, γιατρών, ζωγράφων ή των μαθηματικών, των γλυπτών ή των πολιτικών, των ναυτικών, ή επιχειρηματιών και τόσων άλλων! Ακριβώς όπως γινόταν αιώνες πριν στην Ιαπωνία, όπου έγραφαν όλοι αυτό το είδος της ποίησης -ένα παιδί, ένας υπηρέτης έως και οι Αυτοκράτορες και συνεχίζουν να γράφουν! Φαντάζομαι έτσι, τον κορυφαίο Ιάπωνα χαϊκούϊστή Μασσού Μπασό -κυριότερο εκπρόσωπο αυτής της ποίησης, εκεί, που ταξιδεύει το πνεύμα του, να αγαλλιάζει και ν' αστράφτει από τη σπορά και την άνθιση αυτού του ολιγόστιχου ποιήματος της πατρίδας του, στα πέρατα της γης. Και, επειδή όλα αυτά τελούν υπό την επήρεια μιας ομορφιάς, αυτό διαρκώς με εκπλήσσει -είναι ένα θαύμα! Δεν είναι;

Πολιτισμική Παγκοσμιοποίηση

Από το 1979 έρχομαι σε επαφή με ποιητές του χαϊκού απ' όλον τον κόσμο δια αλληλογραφίας! Θέλω να δω τι συμβαίνει παγκοσμίως και αργότερα ξεκινώ κάνοντας παρουσιάσεις ποιητών του χαϊκού σε λογοτεχνικά περιοδικά με μικρές αναλύσεις επί των χαϊκού τους (σε κάποιες μεταφράσεις μαζί με την «μεγάλη» μου φίλη Δανάη Στρατηγοπούλου -μαζί της, από τα Ισπανικά και τα Γαλλικά), μία γυναίκα θρύλο, αξιολάτρευτη και προσωπική φίλη του Πάπλο Νερούδα -αλλά κι άλλους πρόθυμους εραστές της ποίησης) κι αυτό είχε ως αποτέλεσμα την διάνοιξη στην πληροφόρηση του είδους στους αναγνώστες των περιοδικών. Το 1985 με το βιβλίο μου «Μάγισσες» χαϊκού-τάνκα (δίγλωσσο) προσωπικά «δικαιώνω» θα έλεγα το χαϊκού, παίρνοντας το βραβείο της Χρονιάς, από την Εταιρεία Των Ελλήνων Λογοτεχνών.

Με τις επαφές μου δε στο εξωτερικό -γεννήθηκε η ιδέα μιας παγκόσμιας ανθολογίας. Ιδέα τολμηρή και άκρως ενδιαφέρουσα. Επί πλέον αποτελεί πιστεύω, ένα σημαντικό γεγονός στο χώρο των Ελληνικών Γραμμάτων. Ήταν μία ιδέα ομολογουμένως πιο δύσκολη απ' ό,τι περίμενα -ως εγχείρημα η οποία κράτησε πέντε έτη η αλληλογραφία μου μαζί με τους ποιητές! Ήταν επίμονη, επίπονη, χρονοβόρα και παράδοξα τρυφερή, που εξουδετέρωνε κόπο και χρόνο. Όσο προχωρούσα σκεφτόμουν - ιδού μία «πολιτισμική παγκοσμιοποίηση» κι αυτό να διατυπώνεται κι αναφέρεται στο πρόλογό της ανθολογίας μου κι απ' όσο γνωρίζω για πρώτη φορά. Εποικοδομητική και η πιο ενδιαφέρουσα που θα μπορούσε να γίνει. Μία παγκοσμιοποίηση, σε μια σύγκλιση πνεύματος, μέσα από αυτό το λεκτικό μέσο, της σύντομης, εξωτερικής εκφοράς του λόγου που έχει εδραιωθεί, από τους χαϊκούϊστές της υφηλίου. Ετοιμάζω και δίνω προς τα έξω την «Παγκόσμια Ανθολογία Χαϊκού -τα φύλλα στο δέντρο ξανά» (το 2002) με 50 χώρες και 186 ποιητές -με σωστή παρουσίαση του κάθε ποιητή, αφιερώνοντας του, δύο σελίδες με 10 χαϊκού και βιογραφικό, επιπλέον με ζωγραφικά σχόλια του νεαρού ζωγράφου Αλέξανδρου Μουστάκα. Μία Ανθολογία 500 σελίδων «μπούσουλας» όπως απεδείχθη στη χώρα μας και στο εξωτερικό. Ανακαλύπτω «κομμάτια» της, μέσα σε βιβλία άλλων ή σε διαλέξεις εδώ στην χώρα μας και στο διαδίκτυο (δίχως αναφορά στην πηγή τους) ... Φίλος Ιάπωνας ο οποίος ζει στην Αγγλία προωθώντας το χαϊκού με συμπόσια, συνέδρια κλπ. σχολίασε: «Θα περίμενα μία τέτοια ανθολογία από τις ΗΠΑ, αλλά να έρθει από την Ελλάδα;!» Κι εγώ απάντησα -γιατί όχι; Ποιοι είναι οι Έλληνες πολιτισμικά; Τί παρέδωσαν στην ανθρωπότητα μέσα από τα κείμενά τους, τη φιλοσοφία τους, τα θεατρικά δρώμενα και πλήθος άλλων πολιτισμικών αγαθών... Είμαστε πείσμωνες καλόγουστοι και ταλαντούχοι... Εξ ου και το αποτέλεσμα -στο να υπάρξει μία τέτοια ανθολογία.

Διαπίστωση και οι Άπειρες Προεκτάσεις

Δουλεύοντας τα χαϊκού των ποιητών, στη συνέχεια έως σήμερα και στην παρουσίασή τους σε ηλεκτρονικά περιοδικά, διαγωνισμούς του είδους, διαπίστωσα ακόμα, πως το κλασικό χαϊκού με το περιεχόμενο των τεσσάρων εποχών -άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμώνα- έχει αρκετά ξεπεραστεί, ακόμα και από τους Ιάπωνες, όμως, χωρίς ν' αποκλείεται. Έχει ξεπεραστεί σε κάποιο βαθμό και η τήρηση της μετρικής του (5-7-5), από αρκετούς ποιητές. Ένα σύγχρονο χαϊκού, θα μπορούσαμε να σκεφτούμε, μ' ελεύθερη θεματολογία από τους ποιητές ενός κόσμου δίχως σύνορα
Γιώργος Σεφέρης

άδειες καρέκλες
τ' αγάλματα γύρισαν
στο μουσείο

Ζωή Σαβίνα

το σημερινό
εμφιαλωμένο κενό
και η Κόκα-Κόλα

Αργύρης Χιόνης

άγουρο ακόμα
κόπηκε το ποίημα,
τώρα σαπίζει

N. F. Noyes . Αμερικανός ποιητής οποίος έζησε 25 χρόνια στην Ελλάδα παρουσιάζοντας τη δουλειά του -παγκοσμίως από την Ελλάδα. Είχε τιμηθεί πολλάκις για τα χαϊκού του. Έως να εμφανιστώ προσωπικά στο εξωτερικό η Ελλάδα εμφανίζονταν στις ανθολογίες με το όνομα ενός Αμερικανού. Έσπασε και αυτός ο πάγος κι εμφανίστηκα με το όνομά της πατρίδας -δίπλα μου.

N. F. Noyes

καταμεσής του ποταμού
ο καβαλάρης κοιτά ψηλά
τ' άστρα που πέφτουν

midstream halt-
only the rider looks up
at the falling stars

Το Σύγχρονο Χαϊκού

Λοιπόν; Μήπως πρόκειται για μία αλυσιδωτή ανταρσία απέναντι στο κλασικό χαϊκού; Αυτή η ελευθερία, που βαθμηδόν αναγεννιέται μέσα στο χρόνο, θαρρώ προκύπτει, όχι από έναν εκφυλισμό, αλλά από τις παροχές των καιρών, της ώθησης και απώθησης γεγονότων καθώς και μιας λειτουργίας του νου που παγκοσμιοποιείται, ωστόσο εναντιώνεται σε όλα. Γενικά, απ' όλους τους ποιητές γίνεται ολοφάνερη η αναζήτηση της ουσίας και η συνεχώς ενισχυόμενη ροπή προς το ολιγόστιχο ποίημα. Το γεγονός επιβεβαιώνεται από την παρούσα "Παγκόσμια Ανθολογία Χαϊκού" -50 χωρών! Πιστεύω ωστόσο το ότι εάν αναφέρεις τα ποιήματά σου ως «χαϊκού» πρέπει

να τηρείς και κάποιους κανόνες διαφορετικά τα ονομάζεις όπως θέλεις... Αυτό σε παρασύρει (εννοώ το μοντέρνο) σε τρωτές λύσεις υπαγορεύοντας ευκολίες βάναυσες... Αυτό μαθαίνεται αργότερα (αν το μάθεις, αν διερευνήσεις κι εντρυφήσεις) κι όποιος έχει το χάρισμα της καλής έμπνευσης θα πετύχει την αρμονική αίσθηση κι εξόρυξη του χαϊκού κι όχι του κατασκευάσματος και θα παρατηρήσει κανείς πόσο φτιαχτά και κοινότοπα φαίνονται τα χαϊκού όταν δεν έχουν αμεσότητα... Βρισκόμαστε στο σήμερα με άλλα ερεθίσματα κι ανάγκες να εκφραστούμε για διαφορετικά πράγματα. Κάποια δείγματα.

Ηλίας Κεφάλας

γράφω και πάλι
τα πλην της απουσίας
στο μαύρο τζάμι

Τάσος Κόρφης

χρόνια φευγάτη.
ανάμεσα στα χέρια μας
ένα ποτάμι.

Γιάννης Πατίλης

μόνο ο καθρέφτης
να σε βλέπει αντέχει
δίχως να σπάει.

Ζωή Σαβίνα (*Award "Diocem" 2010 : haiku -Bashō In Town*)

γυάλινο κτήριο...
«πού είναι ο ουρανός;»
ρωτά ο Μπασσό

επιθεωρεί
ο Μπασσό από το μπαλκόνι
-σκύβει στο κενό

«κάτω απ' τη γη
ναι, όλα είναι ίδια»
λέει ο Μπασσό...

Γιάννης Τόλιας

παλιά κορνίζα
πόσους θανάτους έχεις
φιλοξενήσει;

Χάρης Μελιτάς

Θεραπευτική αγωγή

ο ψυχολόγος
υπήρξε σαφέστατος.
Ν' αφήσω νύχια

Σε Κυκλοφορία : πολλές εθνικές ανθολογίες κυκλοφορούν ανά τον κόσμο, όμως, οι παγκόσμιες είναι σπανιότερες, λόγω της δυσκολίας, προφανώς του εγχειρήματος –τουλάχιστον όπως αυτή που σχεδίασα κι επιμελήθηκα προσωπικά. Μικρότερες ναι, κυκλοφορούν. Εκδότες περιοδικών του χαϊκού, ή εφημερίδων, ή Εταιριών Χαϊκού, ή μεμονωμένοι ποιητές, με συνεργασίες και διαγωνισμούς του είδους δουλεύουν κι απλώνουν αυτό το ελκυστικό μικροσκοπικό ποίημα διεθνώς!

Εκείνο όμως που με εντυπωσίαζε, ήταν το γεγονός ότι σε όλες τις χώρες είχαν ιδρυθεί Εταιρίες Χαϊκού! Κάτι που έως κάποια εποχή δηλαδή μέχρι το 2002 στην Ελλάδα δεν υπήρχε (τότε εκδόθηκε η ανθολογία μου και 5 χρόνια πριν, είχα ξεκινήσει τις επαφές μου με τους ποιητές του είδους). Με παρότρυναν οι φίλοι μου του χαϊκού από το εξωτερικό να επιμεληθώ και να ιδρύσω μία “Εταιρεία χαϊκού” και γιατί όχι Διεθνή... Αλλά όλοι οι ποιητές στην χώρα μας οι οποίοι ασχολούνται με το χαϊκού γράφουν κι άλλα ποιήματα κι εκ των πραγμάτων είναι μέλη διαφόρων Λογοτεχνικών Εταιριών κι έτσι σκέφτηκα “περιττεύει” κάτι τέτοιο... Μετά ξανασκέφτηκα αυτό το θέμα και πρότεινα σε φίλο χαϊκουκιστή να προωθήσουμε μαζί μια τέτοια εταιρεία του είδους και ο οποίος το δέχτηκε, αλλά κατόπιν με ξέχασε και ίδρυσε μόνος του μία Εταιρεία Ελληνικού Χαϊκού, δίχως να με ενημερώσει ή να με κάνει μέλος του συμβουλίου της!!! Τέτοιες συμπεριφορές συμβαίνουν και στις καλύτερες χώρες! Έκτοτε πορεύομαι εντός της Ελλάδας έχοντας επαφές με χαϊκουϊστές και του εξωτερικού, παρουσιάζοντάς τους -σε περιοδικά αλλά και στο διαδίκτυο, σε ηλεκτρονικά περιοδικά, λαμβάνοντας προσωπικά και κάποιες διακρίσεις -όπως αυτήν από το «Μουσείου Μνήμης της Χιροσίμα» του Τόκιο κ.ά..

Ομολογώ ότι κανείς δεν έγινε -διάσημος επειδή ίδρυσε μία Λογοτεχνική Εταιρεία -η δουλειά μας μετράει και το ήθος μας.

Ζωή Σαβίνα :

Χιροσίμα

σαν σε αγκαλιά
στη λίμνη της Χιροσίμα
-φεγγάρι ξεψυχά

Τί όμορφο που είναι, να μπορείς να διατυπώνεις μέσα στις 17 συλλαβές, τις όμορφες και όχι εικόνες της ζωής, τα εύθυμα ή τα περιεργά!... Σαν από μια χαραμάδα να εισβάλει το σημείο –χαϊκού- διαρρηγνύοντας την ανάπτυξη, αποκαλύπτοντας ωστόσο, το μετάξι που δεν μεταφράζεται σε πλαστικό. Το βλέφαρο ανοιγοκλείνει για να περάσει μέσα το φως –Χραααπ, μια χαρακιά!

Υ.Γ.

Μόλις εκδόθηκε το βιβλίο μου «το Χρυσό Βιβλίο»
αφιερωμένο στον Λευκάδιο Χερν –με χαϊκού και κολάζ μου.
«Οίστρος» εκδόσεις τέχνης - Ιούνιος 2014